

ČLÁNKY

Nezměnitelnost materiálního jádra ústavy jako řešení konfliktu ústavních hodnot*

Maxim Tomoszek**

Otázka nezměnitelnosti materiálního jádra ústavy řešená ÚS ČR v nálezu Pl. ÚS 27/09 odráží konflikt mezi pozitivním a přirozeným právem, který je v právu přítomen odnepaměti. Z pohledu ústavních hodnot lze tento konflikt vyjádřit jako spor mezi dvěma základními právními hodnotami v rámci západního myšlení – mezi spravedlností a pořádkem.¹ Dodržování pravidel zakotvených v právu dává chodu společnosti řád. Protože se jedná o psaná pravidla, je právo předvídatelné a všeobecně známé, jednotlivci tak mají právní jistotu o právních následcích svého jednání. Tato pravidla jsou však vytvářena lidmi, kteří jsou omylní, proto mohou být nastavena nesprávně, či dokonce může při jejich tvorbě dojít ke zneužití zákonodárné pravomoci.

Zákaz změny podstatných náležitostí demokratického právního státu zakotvený v čl. 9 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy ČR, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Ústava ČR), budí svou formulací pochybnost o tom, zda se jedná o pravidlo nebo princip. V rámci následujících úvah se pokusím zdůvodnit, že imperativ nezměnitelnosti materiálního jádra ústavy je nevyhnutelným důsledkem nastíněného konfliktu

a že má povahu právního principu. V závěru pak nastíním důsledky této teze pro rozhodování Ústavního soudu v případech zahrnujících otázku zásahu do materiálního jádra ústavy.

1. Argument bezprávím²

Konflikt mezi přirozeným a pozitivním právem nabývá v různých kontextech, ať již historických či současných, různých podob. Stál také na počátku moderní konstitucionalistiky, kdy byl vyjádřen jako přesvědčení o existenci určitých právních principů existujících bez ohledu na jejich zakotvení v psaném právu. Prohlášení nezávislosti USA vyjadřuje tuto myšlenku slovy „považujeme za samozřejmé pravdy, že se lidé rodí rovni, nadáni Stvořitelem některými nezcizitelnými právy, mezi něž patří život, svoboda a budování štěstí“.³ Jak je ovšem typické pro všechny dlouhotrvající konflikty,

* Tento článek vznikl v rámci projektu Studentské grantové soutěže – Aktuální otázky vývoje práva SGS_PF_2010_001.

** JUDr. Maxim Tomoszek, Katedra ústavního práva a mezinárodního práva veřejného PF UP v Olomouci, maxim.tomoszek@upol.cz.

¹ STEIN, P., SHAND, J. *Legal Values in Western Society*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1974, s. 1.

² Bezprávím argumentuje v podobném směru také Robert Alexy při hledání definice pojmu práva – viz ALEXY, R. *Pojem a platnost práva*. Bratislava: Kalligram, 2009. Argument bezprávím představuje podle mne nejpřesvědčivější vyjádření konfliktu přirozeného a pozitivního práva a je klíčový pro pochopení evropského kontinentálního právního myšlení a konstitucionalismu.

³ Plný text dokumentu v angličtině viz <http://www.ushistory.org/declaration/document/>.

i toto „vítězství“ přirozeného práva bylo jen chvilkové, neboť o pouhých jedenáct let později, v roce 1787, bylo negováno přijetím Ústavy USA, která ve svém textu akceptovala existenci otroctví,⁴ tedy jednoho z nejhorších zásahů do lidské svobody, rovnosti a důstojnosti.

Příklon k pozitivistickému myšlení dokumentuje i rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Calder v. Bull* (3 U.S. 386, 1798), v němž bylo jádrem sporu, zda se zákaz retroaktivity vztahuje jen trestní předpisy, nebo i na ostatní (civilní, procesní atd.). Také v argumentaci stran tohoto sporu lze objevit prvky na jedné straně přirozenoprávní (existence nepsaných pravidel, která stojí mimo ústavu, nemožnost zákonem zakotvit zjevnou nespravedlnost) nebo na druhé straně pozitivněprávních (soudy nejsou oprávněny rušit zákony), přičemž soud nakonec upřednostnil restriktivní, pozitivněprávní výklad opřený o respektování ústav členských států federace, které zákaz retroaktivity vztahovaly na trestní předpisy. Na tomto rozhodnutí je velice cenné, že ukazuje, že konflikt mezi přirozeným a pozitivním právem je vrcholně kontroverzní otázkou v jakékoliv době a v jakémkoliv kontextu.

Významně do konfliktu mezi přirozeným a pozitivním právem zasahuje tzv. normativní teorie,⁵ která vede evropskou kontinentální právní vědu v první polovině 20. století směrem k pozitivizmu. Zásadní obrat ovšem nastává po druhé světové válce, kdy je v době tzv. Norimberských procesů formulován korektiv Radbruchovy formule.⁶ Jejím dodnes platným důsledkem je přesvědčení, že právem není možné zakotvit cokoli, na čem se shodne potřebná většina v parlamentu. Naopak – právo, právě proto, že se jedná o právo, tedy normativní systém, který odlišuje správné a špatné, nemůže vést k extrémní nespravedlnosti. Právo tak přestává být vnímáno jako hodnotově neutrální systém (starý měch, který lze naplnit novým vínem),⁷ nýbrž jako systém, který směřuje k ochraně základních hodnot, za něž lze považovat spravedlnost, svobodu a pořádek.⁸

S tím také souvisí potřeba redefinovat další zavedené pojmy, jako je např. suverenita, pojem práva a další. Suverenita již nemůže být chápána jako svrcho-

vaná moc činit cokoli,⁹ neboť ani suverén nemůže činit cokoli, pokud akceptujeme, že existují určitá nepřekročitelná pravidla.¹⁰ Právě nezměnitelnost těchto principů chrání společnost před zákonným bezprávím¹¹, tedy extrémně nespravedlivým právem, když intenzita této nespravedlnosti již vylučuje danou normu z kategorie práva.¹²

Proto je pojem práva třeba definovat tak, aby jako právo nebylo chápáno takové právo, které sice splňuje všechny formální požadavky, ale které je extrémně nespravedlivé, nehumánní. Ve prospěch tohoto závěru lze použít i argument *ad absurdum*, neboť připuštění možnosti zakotvit do právní normy cokoli, pokud bude při tom dodržen stanovený procesní postup, vede k absurdním důsledkům, které by fakticky znamenaly diktaturu většiny a posvěcení totality jako legálního způsobu vládnutí.

Přestože je přesvědčení o existenci určitých principů mimo ústavu či dokonce nad ústavou stále vnímáno kontroverzně, ve druhé polovině 20. století se stává zavedenou součástí právní teorie i praxe. Odrazem zavedenosti myšlenky nadpozitivního práva je tzv. klauzule věčnosti obsažená v řadě ústav, jako příklad lze uvést německý Základní zákon (čl. 79 odst. 3) a Ústavu ČR (čl. 9 odst. 2).

2. Argument základními právy

Dalším významným argumentem zdůvodňujícím imperativ nezměnitelnosti materiálního jádra ústavy je ochrana základních práv. Princip ochrany základních práv je jeden z principů, které do materiálního jádra ústavy bezpochyby patří,¹³ zároveň Listina základních práv a svobod hned v čl. 1 konstatuje, že „Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné“.

Zde je třeba učinit jednu důležitou poznámku – protože koncept základních práv a priori předpokládá možnost jejich omezení, ať již při konfliktu s ostatními základními právy nebo při poměřování s jinými ústavními hodnotami a principy (veřejný pořádek, demokracie,

⁴ Srov. znění čl. 1 sekce 2 věty třetí Ústavy USA, který hovoří o svobodných osobách a ostatních osobách a který byl změněn až třináctým a čtrnáctým dodatkem-

⁵ KELSEN, H. *Ryzí nauka právní*. Brno: Orbis, 1933, KELSEN, H. *Všeobecná teorie norem*. Brno: MU, 2000, WEYR, F. *Theorie práva*. Brno: Orbis, 1936 a další.

⁶ RADBRUCH, G. *Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht*. *Süddeutsche Juristenzeitung*, roč. 1946, s. 105 an.

⁷ Viz nález ÚS ČR sp. zn. Pl. ÚS 19/93.

⁸ STEIN, P., SHAND, J. *Legal Values in Western Society*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1974, s. 1.

⁹ MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Praha: Ivo Železný, 1997, s. 15 an.

¹⁰ FASSBENDER, B. *Sovereignty and Constitutionalism in International Law*. in: WALKER, N. (ed.) *Sovereignty in Transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, s. 119, BÖCKENFÖRDE, E.-W. *Staat, Nation, Europa*. Studien zur Staatslehre, Verfassungstheorie und Rechtsphilosophie. Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1999.

¹¹ ALEXY, R. *Pojem a platnosť práva*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 27.

¹² ALEXY, R. *Pojem a platnosť práva*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 163.

¹³ Srov. nález ÚS ČR sp. zn. Pl. ÚS 36/01.

právní stát),¹⁴ nelze imperativ nezměnitelnosti v případě základních práv chápat jako nemožnost jejich omezení. Imperativ nezměnitelnosti má význam jako zákaz překročení striktně zakotvených limitů (jako např. zákaz trestu smrti v čl. 6 odst. 3 Listiny) a jako zákaz úplného odstranění (zrušení) základního práva, či jeho omezení v takovém rozsahu, že dojde k jeho faktickému popření (čl. 1 Listiny, čl. 4 odst. 4 Listiny věta první).¹⁵

Toto konstatování, konzistentní se všemi ostatními lidskoprávními dokumenty počínaje Prohlášením nezávislosti USA, odráží přirozenoprávní povahu základních práv. Minimálně pro základní práva tedy platí, že jsou součástí materiálního jádra ústavy, které je nezměnitelné (nezrušitelné), a že tedy kategorie ustanovení, která jsou nezměnitelná, existuje. Je ovšem otázkou, která další ustanovení Ústavy ČR, které další ústavní principy kromě základních práv, jsou také součástí nezměnitelného materiálního jádra Ústavy ČR (pokud vůbec nějaké).

Shrnu-li tedy první dva body své argumentace, je třeba vyjít ze skutečnosti, že právo není hodnotově neutrální. Není-li právo hodnotově neutrální, jsou určité hodnoty, které právo musí chránit a respektovat, aby o něm bylo možné tvrdit, že je právem. Zároveň existují určité záležitosti, které není možné zakotvit právem, lépe řečeno i kdyby byly zakotveny v právu, budou stále bezprávním. Existuje tedy limit pro suveréna, co všechno může právem upravit. Některé otázky (např. tvrdé jádro základních práv) jsou mimo jeho dispozici.

Závěrem prvních dvou bodů této analýzy je teze, že existují určité ústavní principy, které jsou mimo dispozici ústavodárce. Tato teze je v současnosti chápána jako standardní součást moderního evropského konstitucionalismu, o čemž svědčí zakotvení tzv. klauzulí věčnosti v některých ústavách, stejně tak to akceptuje většinové stanovisko i disenty v nálezu Pl. ÚS 27/09.¹⁶

Akceptace existence imperativu nezměnitelnosti materiálního jádra ústavy ovšem nastoluje další otázky – jakým způsobem se má tento imperativ projevit v praxi a co je obsahem materiálního jádra ústavy. Hlavní odpovědnost za praktické naplnění čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR má samozřejmě ústavodárce, tedy Parlament ČR. Pokud však Parlament příkaz daný čl. 9 odst. 2 Ústavy nesplní, nemůže to znamenat vyčerpání právních možností řešení situace a možnost uplatnění práva na odpor nebo občanské neposlušnosti. Tomu musí předcházet snahy ostatních ústavních orgánů napravit ústavně nekonformní situaci.

V největší míře se to vztahuje na Ústavní soud, který je přímo v čl. 83 Ústavy ČR označen za soudní orgán ochrany ústavnosti.¹⁷ Nelze v ústavním systému ČR nalézt jiný, vhodnější orgán, který by měl v případě selhání Parlamentu zasáhnout, zejména proto, že rozhodování Ústavního soudu je *a priori* omezeno na právní (zejména ústavní) otázky, jež právě jsou jádrem sporu v uvedené situaci. Oprávnění Ústavního soudu výjimečně překročit kompetence, které jsou mu výslovně svěřeny Ústavou ČR, a zasáhnout v případě porušení čl. 9 odst. 2 Ústavy je jako logický důsledek existence nezměnitelného materiálního jádra ústavy opět akceptován většinovým i oběma menšinovými stanovisky vyjádřenými v nálezu Pl. ÚS 27/09.¹⁸

3. Obsah materiálního jádra ústavy

Ústava ČR na rozdíl od Základního zákona kategorii ustanovení spadajících do nezměnitelného materiálního jádra přesně nedefinuje, proto je třeba tuto otázku řešit výkladem, o což se snaží čas od času ÚS.¹⁹ Ze znění čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR lze vyvodit, že součástí nezměnitelného materiálního jádra ústavy jsou „podstatné náležitosti demokratického právního státu“. Z této formulace lze vyvodit dvě základní kategorie principů, které do materiálního ohniska ústavy patří kromě již zmíněných základních práv. Těmito dvěma kategoriemi jsou základní principy demokracie a souhrn principů, které společně označujeme jako právní stát.

Do pojmu právní stát se řadí zejména princip legality, který ve vztahu k jednotlivcům požaduje, aby veškerá omezení jejich svobody a jejich povinnosti byly ukládány jedině zákonem. Ve vztahu k orgánům státní moci pak znamená, že státní moc lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Dále zahrnuje povinnost publikovat právní předpisy, také do něj patří zákaz retroaktivity, princip právní jistoty a předvídatelnosti práva, jeho jednotnosti a nerozpornosti. Tento výčet samozřejmě není vyčerpávající.²⁰

Mezi základní principy demokracie lze považovat princip vlády na čas, princip rozhodování většiny a ochrany menšin, princip suverenity lidu, který státní moc vykonává přímo nebo prostřednictvím svých zvo-

¹⁴ ALEXY, R. *A Theory of Constitutional Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 66.

¹⁵ V tomto smyslu chápe nezměnitelnost základních práv také čl. 19 odst. 2 Základního zákona SRN.

¹⁶ Viz část IV. nálezu ÚS sp.zn. Pl. ÚS 27/09, bod 3 odlišného stanoviska Vladimíra Kůrky a bod 9 odlišného stanoviska Jana Musila.

¹⁷ Podobně FILIP, J. Komentář k čl. 83. in: BAHÝLOVÁ, L. et al. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 1025.

¹⁸ Viz část IV. nálezu ÚS sp.zn. Pl. ÚS 27/09, bod 3 odlišného stanoviska Vladimíra Kůrky a bod 9 odlišného stanoviska Jana Musila.

¹⁹ Srov. nález ÚS ČR sp. zn. Pl. ÚS 36/01, Pl. ÚS 27/09 a další.

²⁰ Srov. BINGHAM, T. *The rule of law*. London: Allen Lane, 2010, KUNIG, P. *Das Rechtsstaatsprinzip*. Überlegungen zu seiner Bedeutung für das Verfassungsrecht der Bundesrepublik Deutschland. Tübingen: Mohr-Siebeck, 1986 a další.

lených zástupců, princip svobodného vzniku a volné soutěže politických stran, princip rovného a svobodného podílení se všech na rozhodování o věcech veřejných, princip vyloučení násilné vlády a právo na odpor.²¹

Uvedené výčty jsou pouze demonstrativní, ostatně taxativní vymezení materiálního jádra ústavy ani nebylo záměrem ústavodárce, je proto třeba posuzovat jeho obsah vždy v kontextu konkrétní situace. Navíc je třeba opět zdůraznit, že řada uvedených prvků má povahu principů, jejichž povaha připouští určitou míru zásahu či omezení, která ovšem musí být úměrná sledovanému legitimnímu cíli.

4. Použití testu proporcionality

Jestliže obsahem materiálního jádra ústavy jsou základní principy demokracie a právního státu, není otázka jejich změny ostrou polaritou ve smyslu ANO/NE, nýbrž otázkou intenzity, tedy jaká intenzita porušení těchto principů již znamená zásah do pojetí demokratického právního státu. Pro posouzení otázek intenzity zásahu do určitých soupeřících principů byl v rámci západního právního myšlení vytvořen test proporcionality.²² I v rámci nálezů Pl. ÚS 27/09 byla řešena otázka²³, zda při rozhodování o porušení čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR má být použito testu proporcionality.

S ohledem na striktní formulaci čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR (změna je „nepřípustná“) by se mohla aplikace testu proporcionality zdát vyloučená.²⁴ Klíčová zde ovšem není nepřípustnost zásahu, ale povaha podstatných náležitostí demokratického právního státu jako principů! Z ní Ústavní soud dovozuje, že určitá míra zásahu do principů představujících podstatné náležitosti demokratického právního státu (např. zákaz retroaktivity) by byla přípustná, i když pouze za výjimečných okolností (např. válečný stav nebo přírodní katastrofa, jejichž řešení aktuální ústavní úprava neumožňuje). Touto úvahou se již dostáváme do sféry poměrování soupeřících

ústavních hodnot a principů, pro jehož řešení byl test proporcionality navržen a podle Ústavního soudu má být v těchto případech používán.²⁵

Konkrétně to znamená, že je-li namítáno, že ústavní zákon zasahuje do materiálního jádra ústavy, v prvním kroku by měl Ústavní soud zkoumat, zda je takový zásah v demokratické společnosti nezbytný, tedy zda existuje legitimní cíl, kterým je řešení výjimečné situace,²⁶ a zda přijatý ústavní zákon dosažení tohoto cíle umožňuje. Druhým krokem je zkoumání, zda je přijaté opatření skutečně potřebné, tedy zda neexistuje jiný způsob, jak dosáhnout stejného výsledku, aniž by při tom bylo zasaženo do materiálního jádra ústavy. Tento krok vyjadřuje nedotknutelnost materiálního jádra ústavy, neboť vylučuje zásah do něj tehdy, jsou-li již ústavně upraveny způsoby řešení dané výjimečné situace, jako tomu bylo i ve sporu řešeném v nálezů Pl. ÚS 27/09. Třetím krokem by pak bylo tzv. poměrování, tedy proporcionality v užším slova smyslu, tedy posouzení, zda zásah do materiálního jádra ústavy je přiměřený sledovanému legitimnímu cíli.

S ohledem na podobnost ustanovení čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR a čl. 79 odst. 3 německého Základního zákona a na shodnou strukturu testu proporcionalitu formulovaného v judikatuře českého ÚS a Spolkového ústavního soudu je pro posouzení možnosti použití testu proporcionality při rozhodování o zásahu do materiálního jádra ústavy důležitá rovněž otázka, zda a jakým způsobem se k použití testu proporcionality v obdobné situaci vyjádřil Spolkový ústavní soud. Takovým případem je tzv. *Abhörurteil*,²⁷ tedy rozhodnutí v otázce odposlechů, které se váže k čl. 10 odst. 2 a čl. 79 odst. 3 Základního zákona SRN a na které ve svém nálezů Pl. ÚS 27/09 odkazuje i ÚS ČR.

Spolkový ústavní soud se v tomto případě zabýval novelou základního zákona, která omezovala dosavadní úpravu listovního a poštovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv, konkrétně otázkou, zda je tato novela slučitelná s tzv. klauzulí věčnosti obsaženou v čl. 79 odst. 3 Základního zákona. Nejprve musel zodpovědět, podobně jako český ÚS, otázku, zda je vůbec přípustný přezkum ústavních zákonů – tuto otázku zodpověděl Spolkový ústavní soud kladně. Pro úvahy vedené v této části analýzy je podstatné, že při zkoumání, zda je ústavní novela slučitelná s nezměnitelnými ustanoveními Základního zákona, vyšel Spolkový ústavní soud z principu proporcionality (*Verhältnismäßigkeit*). Konkrétně to znamenalo, že shledal přijaté opatření jako potřebné (odst. 146 rozhodnutí) a přiměřené (odst. 94, 95 a 100 rozhodnutí).

²¹ Viz FILIP, J. *Ústavní právo České republiky*. 1. část. Základní pojmy a instituty. Ústavní základy ČR. 4. vyd. Brno: MU, 2003, s. 201–212.

²² ALEXY, R. *A Theory of Constitutional Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 66, BARTOŇ, M. Proporcionalita. in: KLÍMA, K. et al. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, 2007, s. 495–496; v judikatuře ÚS ČR byl test proporcionality definován např. v nálezích sp. zn. Pl. ÚS 4/94, Pl. ÚS 3/02.

²³ Viz část VI./a většinového stanoviska nálezů ÚS sp. zn. Pl. ÚS 27/09, odst. 16 odlišného stanoviska Vladimíra Kůrky a odst. 38 odlišného stanoviska Jana Musila.

²⁴ Např. soudce ÚS Vladimír Kůrka v bodě 16 svého odlišného stanoviska volá po uplatnění zvláštního testu proporcionality právě s ohledem na zvláštní povahu poměrování vyplývající ze specifické formulace čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR.

²⁵ Srov. nález ÚS sp. zn. III. ÚS 210/98.

²⁶ Viz část VI./a většinového stanoviska nálezů ÚS sp. zn. Pl. ÚS 27/09.

²⁷ BVerfGE 30, 1.

Lze tedy uzavřít, že i český ÚS měl ve svém nálezu Pl. ÚS 27/09 při posouzení, zda došlo k zásahu do materiálního jádra ústavy, použít test proporcionality. Přestože by se na základě výhrad vyjádřených v odlišných stanoviscích mohlo zdát, že tak ÚS neučinil, opak je pravdou. ÚS ve svém rozhodnutí ve skutečnosti test proporcionality provedl, i když nikoliv v jeho úplnosti. Pro závěr o rozporu s čl. 9 odst. 2 Ústavy bylo totiž dostačující provést pouze jeden krok testu proporcionality, konkrétně test vhodnosti, tedy zhodnocení, zda bylo možné „sledovaného účelu dosáhnout alternativními normativními prostředky“,²⁸ a pokud ano, „je pak ústavně konformní ten, jenž danou ústavně chráněnou hodnotu omezuje v míře nejmenší.“²⁹ Z povahy testu proporcionality vyplývá, že nesplnění kteréhokoliv jeho kroku samo o sobě postačuje k závěru o neústavnosti zkoumaného opatření, a jsou-li v takové situaci prováděny i další kroky testu, pak pouze v rámci *obiter dicta*.

5. Závěr

Imperativ nezměnitelnosti podstatných náležitostí demokratického právního státu zakotvený v čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR je nevyhnutelným důsledkem konfliktu mezi přirozeným a pozitivním právem, které jsou v ústavním právu vyjádřeny jako hodnoty pořádku a spravedlnosti nalézající odraz v principu právního státu. Nemá-li zůstat bezobsažnou deklarací, je třeba akceptovat oprávnění Ústavního soudu ČR ve výjimečných situacích zasáhnout a zásah do materiálního jádra Ústavy odstranit.

Obsah materiálního jádra ústavy, jinak řečeno podstatných náležitostí demokratického právního státu, není záměrně jasně definován, takže je úkolem Ústavního soudu vždy v konkrétním případě obsah tohoto pojmu vyložit. Z jeho formulace je však zřejmé, že jeho obsahem jsou základní ústavní principy, a u některých z nich (princip vlády na čas, princip legality, zákaz retroaktivity, princip ochrany základních práv) můžeme s jistotou tvrdit, že do materiálního jádra ústavy patří.

Má-li obsah materiálního jádra ústavy povahu principů, pak je zásah do nich otázkou nikoliv ostré hranice ve smyslu ANO/NE, nýbrž otázkou posouzení, zda intenzita zásahu přesáhla určitou mez, kdy již je ohrožen charakter České republiky jako demokratického právního státu. K posouzení této intenzity se jako nejvhodnější metoda nabízí test proporcionality, který je pro poměrování soupeřících hodnot a principů navržen a odráží některé jejich základní vlastnosti.

Přestože je většinovému stanovisku Ústavního soudu vytýkáno, že test proporcionality neprovedl, ve skutečnosti byl v odůvodnění proveden v dostatečné míře. Další výhrada směřovala ke způsobu jeho provedení, který by měl být vzhledem ke zvláštní povaze ustanovení čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR rovněž specifický – tuto výhradu je rovněž třeba odmítnout, neboť poměřované principy, které tvoří obsah materiálního jádra ústavy, umožňují bez jakýchkoliv problémů provést test proporcionality v klasickém pojetí.

Je tedy možné shrnout, že pokud nastane v budoucnu opět potřeba posoudit zásah do podstatných náležitostí demokratického právního státu, měl by tak Ústavní soud učinit s využitím testu proporcionality. Došlo tím k rozšíření oblasti jeho použití i na přezkum souladu ústavních zákonů s materiálním jádrem ústavy.

Při vztažení těchto závěrů na nález ÚS sp. zn. Pl. ÚS 27/09 je třeba dospět k názoru, že kritika zdůvodnění existence pravomoci Ústavního soudu chránit materiální jádro Ústavy ČR a kritika nevyužití testu proporcionality při rozhodování ÚS nejsou na místě. Bližší pozornost si naopak jistě zaslouží otázka obsahu pojmu „podstatné náležitosti demokratického právního státu“, jehož výklad je klíčový pro správné pochopení ústavního systému ČR.

Resumé

Cílem tohoto příspěvku je nahlédnout imperativ nezměnitelnosti materiálního jádra ústavy jako způsob řešení konfliktu ústavních hodnot a analyzovat důsledky, které z toho vyplývají pro rozhodování Ústavního soudu v souvisejících otázkách. Jako podstatná je vnímána úloha základních práv jako principů spadajících do materiálního jádra ústavy. Zvláštní pozornost je věnována možnosti použití testu proporcionality při posuzování, zda došlo k porušení čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR a zhodnocení nálezu Pl. ÚS 27/09 z tohoto hlediska.

Summary

The aim of this paper is to view the unamendability of the material core of the constitution as a solution of the conflict of constitutional values and analyze its consequences for decision-making of the Constitutional Court in this area. In this respect, the role of fundamental rights as principles belonging to the material core of the constitution is very important. Special attention is paid to the possibility of application of proportionality test to decide, whether there was a breach of Art. 9 para. 2 of the Czech Constitution, and to appreciation of the decision of the Constitutional Court Pl. ÚS 27/09 in this respect.

²⁸ Část VI./a nálezu Pl. ÚS 27/09.

²⁹ Část VI./a nálezu Pl. ÚS 27/09.